

NHỮNG CẢI TIẾN TRONG PHƯƠNG THỨC PHỤC VỤ CỦA TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN

*Trung tâm Thông tin Thư viện
- Đại học Quốc gia Hà Nội*

Ngay từ ngày đầu thành lập cho tới nay, Ban lãnh đạo và tập thể cán bộ, viên chức Trung tâm Thông tin - Thư viện ĐHQGHN luôn ý thức đầy đủ nhiệm vụ chính trị hàng đầu của Trung tâm là phục vụ tối đa nhu cầu thông tin, tài liệu... của cán bộ, học sinh, sinh viên nhằm hỗ trợ thiết thực hành động đào tạo, nghiên cứu khoa học đa ngành, đa lĩnh vực, chất lượng cao của ĐHQGHN.

Nhận thức được yêu cầu này, Trung tâm đã tiến hành triển khai nhiều biện pháp nhằm từng bước nâng cao chất lượng và hiệu quả công tác thông tin thư viện. Một trong những biện pháp mang tính đột phá là ứng dụng tin học và áp dụng các chuẩn nghiệp vụ tiên tiến trong toàn bộ hoạt động. Việc đưa vào sử dụng phần mềm quản trị thư viện tích hợp, áp dụng các chuẩn nghiệp vụ mới trong công tác xử lý tài liệu (quy tắc biên mục Anh - Mỹ AACR2, khổ mẫu biên mục đọc máy MARC21, khung phân loại DDC,...) đã từng bước đưa Trung tâm trở thành một trong những thư viện tiên tiến, hiện đại hàng đầu trong khối thư viện các trường đại học trên cả nước. Đồng thời đảm nhiệm tốt nhiệm vụ hội nhập, chia sẻ nguồn lực thông tin

với các thành viên của Hiệp hội Thư viện Đại học Quốc gia các nước Đông Nam Á cũng như Hội Thư viện Đại học Quốc gia các nước Đông Á mà Trung tâm là thành viên tích cực.

1. Ứng dụng tin học trong công tác phát triển nguồn tin

Nhằm tăng cường công tác quản lý, lưu trữ, tìm kiếm thông tin và đưa ra các sản phẩm thông tin mới, Trung tâm đã từng bước xây dựng và phát triển nguồn tin điện tử. Nguồn tin điện tử được bắt đầu từ năm 1999, với việc đặt mua 5 cơ sở dữ liệu (CSDL) trên đĩa CD-ROM, chứa hàng chục nghìn bài tạp chí dưới dạng biểu ghi thư mục, tóm tắt và toàn văn, được cập nhật hàng tháng, hàng quý, bao gồm các lĩnh vực:

- Khoa học ứng dụng và công nghệ,
- Công nghệ sinh học,
- Khoa học xã hội - nhân văn,
- Khoa học giáo dục,
- Kinh tế và quản trị kinh doanh.

Với đặc điểm là dễ khai thác, khả năng tra cứu đa dạng và tìm tin nhanh, các cơ sở dữ liệu này đã được nhiều bạn đọc tra cứu, sử dụng.

Năm 2001, Trung tâm tiếp tục cập nhật 5 CSDL trên, đồng thời bổ sung thêm CSDL Omnifile chứa 1420 tạp chí ở dạng toàn văn, cập nhật hàng tháng về các lĩnh vực: khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, kinh tế, giáo dục, quản trị kinh doanh v.v... Với giải pháp chạy trên mạng VNUnet, CSDL này cho phép nhiều độc giả cùng đồng thời truy cập thông tin tại một thời điểm, đáp ứng nhu cầu tra cứu thông tin ngày càng tăng của đông đảo bạn đọc.

Để đáp ứng nhu cầu thông tin ngày càng cao của cán bộ và sinh viên đối với nguồn tin trực tuyến, Trung tâm tham gia Consortium với nhiều thư viện và trung tâm thông tin lớn trong

cả nước, bổ sung hai cơ sở dữ liệu trực tuyến của nhà cung cấp INASP là EBSCO và BLACKWELL-SYNERGY.

Cơ sở dữ liệu EBSCO có trên 15.000 tạp chí toàn văn, bao hàm hầu hết các ngành khoa học tự nhiên, khoa học xã hội - nhân văn, công nghệ, giáo dục, kinh tế, y học...

Cơ sở dữ liệu BLACKWELL-SYNERGY với trên 750 tạp chí toàn văn, bao hàm các lĩnh vực khoa học sự sống, sinh thái học, kinh tế, thống kê, nghiên cứu văn hoá, quốc tế học, lịch sử, luật, xã hội, khoa học quản lý, v.v...

Cả hai CSDL này đều được tra cứu trực tuyến, dữ liệu cập nhật hàng ngày, giao diện tra cứu thân thiện, bạn đọc có thể truy cập tại ĐHQGHN theo địa chỉ IP hay tại bất kỳ nơi đâu bên ngoài ĐHQGHN.

Từ tháng 7/2005, Trung tâm cần tăng cường thêm 2 CSDL trực tuyến về khoa học tự nhiên, công nghệ và máy tính, đó là:

1. Project Euclid (EUCLID PRIME) của ĐH Cornell (Mỹ), là CSDL toàn văn về chủ đề toán lý thuyết & ứng dụng và thống kê.
2. SIAM của Hội Toán học Mỹ Full Text Journal, là CSDL toàn văn về chủ đề toán tin và ứng dụng.

Với tính ưu việt của CSDL tra cứu trực tuyến, khi truy nhập vào các CSDL này, bạn đọc có thể tạo thư mục riêng, lưu trữ các thông tin đã tìm thấy, có thể yêu cầu nhà cung cấp gửi các bài báo theo chủ đề mà mình quan tâm vào thư mục của mình theo định kỳ. Bạn đọc cũng có thể trao đổi thông tin qua thư điện tử với các nhà chuyên môn về vấn đề mà mình quan tâm, thông qua các dạng câu hỏi.

Nguồn tài liệu điện tử, trực tuyến đã thực sự thoả mãn cao nhu cầu tìm kiếm, sử dụng những tài liệu khoa học mới nhất từ khắp nơi trên thế giới của đông đảo bạn đọc.

2. Áp dụng các chuẩn nghiệp vụ tiên tiến và phần mềm tích hợp để xử lý tài liệu

Để có thể thu thập, cất giữ, quản trị, thông tin tài liệu một cách khoa học và cung cấp nhanh chóng nhất cho bạn đọc, đồng thời để dễ dàng hợp tác, chia sẻ nguồn lực thông tin với các hệ thống thư viện đại học nước ngoài cũng như đảm bảo liên thông quốc tế, Trung tâm đã sớm chủ động nghiên cứu và áp dụng nhiều chuẩn nghiệp vụ quốc tế tiên tiến như Biên mục MARC, Mô tả Anh - Mỹ, Bảng phân loại Dewey trong công tác xử lý tài liệu (Cho đến nay các hệ thống thư viện Việt Nam đang nghiên cứu triển khai các chuẩn này trong toàn quốc).

Trung tâm cũng là đơn vị đi đầu trong cả nước về áp dụng phần mềm tích hợp trong các khâu công tác chuyên môn và phục vụ bạn đọc. Với phần mềm Libol 5.5, toàn bộ quá trình nhập và xử lý kỹ thuật các loại hình tài liệu khác nhau đã đảm bảo nhanh chóng theo chu trình nghiệp vụ hiện đại. Cho tới nay, thông qua giao diện Z39.50 cán bộ phân loại - biên mục đã truy nhập vào CSDL của Thư viện Quốc hội Mỹ để thực hiện biên mục sao chép, rút ngắn thời gian xử lý tài liệu và đảm bảo tính thống nhất và độ chính xác cao.

3. Sản phẩm và dịch vụ thông tin

Trung tâm đã cung cấp cho bạn đọc nhiều sản phẩm và dịch vụ thông tin như sau:

*** Bản tin điện tử (BTĐT):**

Bản tin điện tử là sản phẩm của sự lao động nghiêm túc, năng động sáng tạo, nhanh nhạy trong việc sưu tầm, biên dịch, tổng thuật thông tin chọn lọc mới nhất về các lĩnh vực Thông tin - Thư viện, Kinh tế, Khoa học công nghệ, môi trường, Khoa học nhân văn, Khoa học giáo dục, các đề tài nghiên cứu khoa học đã nghiệm thu, luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, thư mục sách mới...

Từ 6/2003, bản tin điện tử đã có nhiều cải cách và đổi mới như đã có thêm mục Điểm sách, nhằm giới thiệu nội dung các cuốn sách mới nhất về các lĩnh vực khoa học đầu ngành và sách do các cá nhân và tập thể tặng Trung tâm, và mục đề tài khoa học công nghệ cập nhật các đề tài mới được nghiệm thu.

*** Cơ sở dữ liệu khoa học công nghệ của ĐHQGHN:**

Trung tâm đã phối hợp cùng Ban Khoa học Công nghệ ĐHQGHN tập hợp, tổ chức và xây dựng cơ sở dữ liệu những công trình đề tài, dự án, công trình nghiên cứu khoa học (bài đăng trên tạp chí, kỷ yếu hội nghị, hội thảo khoa học) của cán bộ ĐHQGHN từ năm 1996-2003 được hơn 2.000 biểu ghi (mỗi biểu ghi ứng với 1 tên đề tài hoặc công trình).

Từ cơ sở dữ liệu khoa học công nghệ đã in và xuất bản thành 2 cuốn: *Danh mục tóm tắt các công trình khoa học 1996-2002* và *Danh mục tóm tắt các đề tài dự án, chương trình nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ 2001-2002*.

*** Cơ sở dữ liệu khoa học bài trích tạp chí:**

Đặc biệt, hiện nay Trung tâm đang tích cực xây dựng CSDL khoa học bài trích tạp chí. Mặc dù đây là công việc hoàn toàn mới nhưng với sự nỗ lực và phấn đấu cao của mỗi cá nhân, cho đến nay Trung tâm đã có được cơ sở dữ liệu bài trích tạp chí với hàng ngàn biểu ghi, gồm 25 tên tạp chí về khoa học tự nhiên, khoa học xã hội - nhân văn, khoa học giáo dục giúp bạn đọc truy cập tới nội dung từng bài đăng trên các tạp chí khoa học đầu ngành trong nước.

*** Cơ sở dữ liệu môn học:**

Trên cơ sở khung chương trình đào tạo đại học của ĐHQGHN, Trung tâm đã xây dựng CSDL môn học cho 60 ngành học với trên 2.000 môn học. Sử dụng CSDL này, cán bộ

và sinh viên có thể có được những gợi ý về các giáo trình và sách tham khảo đang được sử dụng hay đang có ở Trung tâm.

Bản tin điện tử và 3 CSDL nói trên đều được xuất bản dưới 2 dạng: in ấn và điện tử, bạn đọc có thể sử dụng phương thức tra cứu trực tuyến trên mạng VNUnet hoặc đọc tài liệu in.

4. Từng bước hoàn thiện hệ thống máy tính và mạng

Trong công tác tin học hoá, hệ thống máy tính và mạng đã hỗ trợ đắc lực cho công tác chuyên môn, nghiệp vụ và tra cứu ở tất cả các khu vực. Cho tới nay Trung tâm đã xây dựng CSDL điện tử sách, tạp chí, luận án với tổng số hơn 50.000 biểu ghi để phục vụ bạn đọc tra cứu tại chỗ và trên mạng.

- Là đầu mối cung cấp dịch vụ Internet tới cán bộ và người dùng tin, Trung tâm đã xây dựng và duy trì website riêng của mình tại địa chỉ www.lic.vnu.edu.vn. Từ các máy tính được nối mạng VNUnet, bạn đọc có thể truy cập và sử dụng toàn bộ các dịch vụ và sản phẩm thông tin của Trung tâm. Hoặc từ bất kỳ đâu, bạn đọc có thể truy cập và sử dụng các CSDL thư mục cũng như một số CSDL toàn văn.

V. TIN HỌC HOÁ CÔNG TÁC PHỤC VỤ BẠN ĐỌC

Phục vụ bạn đọc là một hoạt động phức tạp, bao gồm các quá trình liên quan chặt chẽ với nhau, có thể được phân tách thành các khối nhiệm vụ sau:

+ Sử dụng cơ sở dữ liệu biên mục tại Trung tâm Thông tin - Thư viện.

+ Quản lý bạn đọc: Quản lý thông tin về bạn đọc và thẻ đọc, bao gồm thông tin cá nhân (tên, tuổi, địa chỉ...), thông tin liên quan đến Thư viện (loại thẻ, số thẻ, số sách được mượn, số ngày được giữ tài liệu...), thống kê số lượt bạn đọc sử dụng thư viện.

+ Quản lý mượn - trả ấn phẩm: Quản lý việc mượn trả ấn phẩm của người đọc, danh sách các tư liệu đang mượn, danh

sách các tài liệu mượn quá hạn...., thống kê lượt tài liệu được mượn trả.

+ Quản trị và cấp quyền cho những người sử dụng hệ thống.

+ Tra cứu: Phục vụ bạn đọc tìm kiếm thông tin liên quan đến một, nhiều vấn đề được dựa trên hệ thống phiếu tra cứu, thư mục, tài liệu tra cứu... dưới cả 2 dạng in ấn và số hóa.

+ Phục vụ tài liệu trực tuyến và đa phương tiện; Đọc sách, báo, tạp chí điện tử, sử dụng vi phim, vi phiếu, băng hình, băng tiếng...

Việc tin học hoá các công tác phục vụ bạn đọc đã đưa ra được một môi trường làm việc thống nhất cho cán bộ thư viện và bạn đọc, quan trọng hơn, các hoạt động này cũng làm tăng tần suất, hiệu quả hoạt động của Phòng và khả năng phát triển thư viện điện tử trong tương lai.

Công tác phục vụ bạn đọc tại Trung tâm hầu hết đã được tự động hoá, tin học hoá. Đặc biệt là loại hình mượn/trả tài liệu được tin học hoá đã tạo điều kiện thuận lợi cho cả bạn đọc và thủ thư. Hàng trăm ngàn cuốn sách tại kho đọc và kho mượn được dán mã vạch cùng với việc dán mã vạch thẻ thư viện và dùng máy đọc mã vạch đã làm cho khâu mượn/trả tài liệu được đơn giản hơn rất nhiều so với các công đoạn thủ công trước đây. Bước cải tiến này đã rút ngắn được thời gian phục vụ cho mỗi bạn đọc khi sử dụng dịch vụ mượn tài liệu do đó số lượng bạn đọc được phục vụ cũng tăng đáng kể. Trước kia, mỗi lượt bạn đọc mượn tài liệu (từ 5 đến 10 cuốn) phải mất 5 đến 10 phút nhưng từ khi áp dụng tin học trong dịch vụ mượn/trả, thời gian phục vụ bạn đọc rút ngắn chỉ còn 1/3. Đặc biệt trong đợt mượn giáo trình đầu năm học, thay vì phải phân lịch mượn riêng cho từng trường, từng khoa, từng khoá, từng lớp trong thời gian khoảng 2 tháng thì nay, chỉ trong vòng khoảng 2-3 tuần lễ, tất cả sinh viên các khoa, trường trong ĐHQGHN đã có thể nhận

được đầy đủ giáo trình. Đồng thời, số lượt tài liệu mượn - trả cũng không còn bị hạn chế như trước, bạn đọc có thể mượn hoặc trả trong ngày bao nhiêu lần tùy ý, điều đó tạo thuận lợi rất nhiều cho bạn đọc.

KẾT LUẬN

Việc ứng dụng công nghệ thông tin vào lĩnh vực thông tin - thư viện đã tạo ra những kết quả nhất định, đồng thời làm thay đổi căn bản mối quan hệ giữa cán bộ thư viện và bạn đọc, tạo ra các hoạt động dịch vụ thông tin có giá trị cao, đáp ứng nhu cầu thông tin ngày càng tăng của người dùng tin, đó cũng là thể hiện quyết tâm của tập thể cán bộ thư viện mong muốn phục vụ cán bộ, sinh viên ĐHQGHN ngày một tốt hơn. Với tinh thần hết lòng vì bạn đọc mỗi cán bộ Trung tâm không chỉ thu thập, xử lý, bảo quản, lưu trữ thông tin mà còn tận dụng tối đa tiềm năng của công nghệ, cơ sở vật chất kỹ thuật của thư viện và không ngừng học hỏi, nghiên cứu, nâng cao trình độ về mọi mặt để đảm bảo cung cấp đầy đủ, kịp thời mọi thông tin cần thiết cho bạn đọc./.